

رفع تبعیض
مفیدتر از تبعیض مثبت

فواد شمس

کارشناس ارشد
جغرافیا و برنامه‌ریزی

با انتخاب پزشک‌یان بحث تبعیض مذهبی و قومی در ساختار سیاسی فعلی ایران بار دیگر مطرح شد. خود طرح این مسئله و دیدن آن امر مثبتی است؛ پزشک‌یان که با شعار برای ایران و با تأکید بر گفت‌مان حق و عدالت برای همه ایرانیان انتخاب شد، در جریان کمپین انتخاباتی اش روی مقوله رفع تبعیض در بین اقوام و مذاهب مختلف ساکن در جغرافیای ایران تأکید داشت و توانست بخشی از آرای اقوام و مذاهب را کسب کند. این امر طبیعتاً انتظاراتی هم در بین این دست از مردم ایران ایجاد کرد.

در جریان کارگروه‌های انتخاب وزرای کابینه باز هم بحث قومیت‌ها و مذاهب طرح شد که تعبیر تبعیض مثبت به نفع آنان از طرف جواد ظریف به‌عنوان مسئول این کارگروه اعلام شد.

در ابتدا باید این واقعیت را بپذیریم که در ساختار سیاسی و بوروکراسی اداری کشور بعضاً خصوصاً در مورد مذاهب غیر از مذهب رسمی کشور برخی تبعیض‌ها وجود دارد. از طرف دیگر به علل جغرافیایی و برخی رخدادهای تاریخی در برخی مناطق ایران به‌طور مثال کردستان و بلوچستان به دلیل عدم توسعه‌یافتگی اقتصادی و زیرساختی احساس تبعیض مضاعف وجود دارد. یک بحث دیگر هم مسئله حاشیه و مرکز است که طبیعتاً این موارد وقتی روی هم انباشته می‌شود احساس تبعیض بیشتر حس می‌شود. از طرف دیگر در سال‌های اخیر نیز با گسترش رسانه‌های رنگارنگ بر شدت این احساس تبعیض برسانه‌ها افزوده شده، اما آیا راه حل اصولی برای رفع تبعیض و همچنین حل کردن احساس تبعیض صرفاً دادن چند وزارتخانه، استانداری، پست و مقام به چند فعال سیاسی-مذهبی مشخص از میان این اقوام و مذاهب ساکن در این مناطق است؟ از طرف دیگر آیا در جامعه‌های همچون ایران بدون توجه به وضعیت واقعی و توازن قوا اصلاً مطرح کردن بحث تبعیض مثبت راهگشاست یا خودش بعداً شاید تبدیل به گره می‌شود؟

برای پاسخ به این سوالات باید به برخی اصول اساسی بازگردیم. در دوران مدرن و دورانی که دیگر از روابط سنتی قومی و قبیله‌ای به سمت تشکیل دولت-ملت مدرن و بحث مفهوم شهروندمدن رسیده‌ایم باید برای رفع تبعیضات واقعی و حتی انتزاعی و برساخته رسانه‌ها راهکارهای متناسب انتخاب کرد. اصل را باید بر حقوق شهروند مدرن گذارد. بدین معنا که هر شهروند ایرانی وزی قومیت، مذهب، جنسیت و حتی نگاه سیاسی اش یکسری حقوق اساسی تضمین شده از طرف قانون و دولت دارد. باید همه شهروندان ایرانی بدون تبعیض از این حقوق بهره‌مند شوند. اگر هم تاکنون این امر مغفول مانده دولت پزشک‌یان مسئول است که این امر را احیا کند. از طرف دیگر همه مسائل هم به دولت و ساختار حاکمیتی بر نمی‌گردد. بخشی از موضوع را هم به خود جامعه‌مندی باید سپرد. برای روشن‌تر شدن مسئله، آیا در کردستان فلان فعال سیاسی سنی‌مذهب یا فلان ماموستا با گرایش خاص سیاسی واقعاً نمایندگی کل مردم آن منطقه را برعهده دارد، که مثلاً به او پستی داده شود که احساس مثبتی برای کل مردم کردستان ایجاد شود که گامی در جهت رفع تبعیض برداشته شده است؟ یا در بلوچستان فلان مولوی که قطعاً هم مورد احترام است آیا نمایانگر خواسته واقعی تمامی جوانان بلوچ است؟ آن هم در دنیای امروزی که هویت انسان‌ها خیلی پیچیده و متنوع است. شاید آن جوان گُرد و بلوچ سنی‌مذهب احساس غرابت بیشتری با یک تهرانی هم‌سن و سال خودش با سبک زندگی مدرن داشته باشد تا آن ماموستا و مولوی کهنسال و سنتی ابرای همین به‌نظم دولت پزشک‌یان و آقای ظریف باید اندکی با دقت و ظرافت بیشتری به موضوع نگاه کنند. قطعاً طبیعی است که در بده‌بستان‌های سیاسی با جریانات فعال در کردستان و بلوچستان ملاحظاتی را باید در نظر گرفت. خصوصاً بعد از وقایع ۱۴۰۱ تلاش برای آرام ساختن این مناطق داشت. اما نباید پیچیدگی مباحث هویتی را هم دور از ذهن داشت. نباید واکنشی برخورد کرد. برای همین بحث تبعیض مثبت در این جا به‌نظم چندان راهگشا نیست. اگر بخواهیم با ادبیات کلاسیک بحث را توضیح دهیم باید به بحث «حق» در فلسفه هگل به‌عنوان یکی از بنیانگذاران مفهوم شهروندی مدرن بازگردیم. در اینجا انسان‌ها به خاطر ماهیت انسانی و شهروندی‌شان در یک دولت-ملت مدرن همه باید در برابر قانون حقوق برابر داشته باشند. مسئله هویت قومی و مذهبی از ساحت دولت خارج و وارد مباحث جامعه مدنی می‌شود. مارکس به‌عنوان دیگر اندیشمند جدی که تکلمه‌ای انتقادی بر بحث حق هگلی دارد، این بحث را بسط می‌دهد و اشاره می‌کند که تازه شهروندانی که حقوق برابر در قانون دارند بعداً در جامعه مدنی و مناسبات اقتصادی باز هم دچار تبعیض می‌شوند و باید مناسبات واقعی خصوصاً اقتصادی را عادلانه‌تر کرد. ۵

تبعیض مثبت
و وحدت ملیبررسی سخنان محمدجواد ظریف
رئیس شورای راهبری دولت چهاردهم
در گفت‌وگوی ویژه خبری

▼ دولت وحدت ملی

جواد ظریف در این گفت‌وگوی ویژه خبری به کارگروه‌های تشکیل شده برای تعیین وزرا و اعضای دولت و نحوه کار کمیته‌ها و شورای راهبری اشاره کرد و به تشریح روند کاری که احتمالاً تا ۳ مرداد ادامه می‌یابد پرداخت. اما دو موضوع با واکنش‌های بسیاری روبه‌رو شد. اول: آنجا که ظریف در توضیح دولت آینده گفت: «این کابینه، وحدت ملی خواهد بود ولی ائتلافی نیست». او در توضیح آن تصریح کرد: «نمی‌خواهیم افرادی را داشته باشیم که با گفتمان رئیس‌جمهور همراهی و باور نداشته باشند؛ بالاخره مردم ایران به این رئیس‌جمهور رأی داده‌اند و افرادی هم که نامزد انتخاب می‌کنند، به آنها گفته‌ایم افرادی معرفی کنند که آمادگی کار در چارچوب این گفتمان را داشته باشند. کابینه ائتلافی نیست چون مردم به یک نفر رأی داده‌اند و این منتخب نیز کسانی که آماده همکاری با گفتمان واحد را داشته باشند، جمع خواهد کرد.» این اظهارنظر او از سوی بسیاری از تحلیلگران سیاسی، ادعای منطقی از سوی هر رئیس‌جمهوری است. در برابر از سوی تحلیلگران جریان رقیب این ادعا به معنی حذف مخالفان از کابینه برداشت شد؛ موضوعی که ظریف آن را با تأکید بر اینکه «فراخوان معرفی اعضای کابینه به چهره‌های رقیب مسعود پزشک‌یان از جمله سعید جلیلی» و «احزاب اصولگرا از جمله مؤتلفه اسلامی» نیز ارسال شده است، به‌نوعی پاسخ داده بود. البته با کمی بررسی درباره تشکیل دولت ائتلافی نیز چنین تصمیمی برای تشکیل دولت «وحدت ملی» نه «دولت ائتلافی» قابل درک است که باید به آن توجه داشت. چنانچه دولت ائتلافی هم زمانی شکل می‌گیرد که حزب یا جریان پیروز، اکثریت قاطع را ندارند و در ائتلاف با سایر جریان‌ها دست به تشکیل دولت ائتلافی می‌زنند تا بتوانند دولت را حفظ کنند که طبیعتاً این تصمیم و شاکله معایب خودش از جمله انسجام کمتر و هماهنگی آسیب‌پذیرتر را داراست. در این بین با

توجه به ادعای غلبه نگاه کارشناسی بر دولت که از سوی پزشک‌یان مطرح شد؛ قطعاً منظور عدم استفاده از نیروهای کارشناس و توانمند جریان رقیب نیست و قضیه مطرح‌شده درباره سکندران و تصمیم‌گیران است.

▼ سنجه‌هایی با تبعیض مثبت

موضوع دومی که مورد بحث و البته همه به‌شورای رهبری و برنامه مد نظر دولت پزشک‌یان صورت گرفت مربوط به تبعیض مثبت برای ادیان و مذاهب رسمی است، آنجا که ظریف در توضیح سنجه‌های تعیین گزینه‌ها گفت: «اگر وزیر پیشنهادی مرد باشد هیچ امتیازی نمی‌گیرد و نامزدهای خانم ۱۰ امتیاز می‌گیرند؛ اگر از اکثریت (شیعه) باشد امتیاز ندارد ولی اگر از مذاهب و ادیان رسمی باشد، امتیاز دارد چون می‌خواهیم از اقوام و مذاهبی که تاکنون حضور کمتری در کابینه داشته‌اند و زنان و جوانان استفاده کنیم.» همین موضوع بسیاری را برآشفست، نمونه این اعتراض را حسین شریعتمداری، مدیرمسئول کیهان داشته است که نوشت: «باید از آقای ظریف پرسید: الف: از کی تا به حال «شیعه بودن» در جمهوری اسلامی خصوصیت و به اصطلاح، امتیاز منفی تلقی می‌شود؟ ب: می‌فرمایید «از مذاهب و ادیان رسمی باشید امتیاز می‌گیرید، شیعه باشید امتیاز نمی‌گیرید!» آیا منظورتان این است که شیعه جزء مذاهب و ادیان رسمی نیست؟! ج: در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، از مذهب شیعه به‌عنوان مذهب رسمی کشور یاد شده است. جنابعالی چه کاره‌اید و از کدام جایگاه، شیعه بودن را در گزینش اعضای کابینه، خصوصیت منفی تلقی کرده‌اید؟! چه کسی به شما چنین اجازه‌ای داده است؟!» در پیگیری این برآشفستگی‌ها و اعتراضات این موضوع قابل توجه است؛ که درکی از گذاشتن تبعیض مثبت در این بین وجود ندارد. معمولاً زمانی از تبعیض مثبت در جوامعی که به دنبال توجه

سمیه متقی

دبیر گروه سیاست

چهارشنبه‌شب بود که پس از گلابه‌مندی محمدجواد ظریف به‌عنوان رئیس شورای راهبری دوره انتقال دولت چهاردهم از عدم دادن فرصت در صد اوسیمای برای شفاف‌سازی عملکرد و سازوکار این شورا در تعیین وزرا و اعضای دولت بعدی، بالاخره او پشت درو بین این رسانه رفت و در برنامه زنده تلویزیونی گفت‌وگوی ویژه خبری به تشریح مباحث مختلف پرداخت و البته در میانه سخنانش برخی از موضوعات مطرح‌شده در فضای مجازی و ادعاها را نیز پاسخ داد. مثلاً درباره تعیین وزرا، معرفی افراد در پاسخ به موج تخریبی که در فضای مجازی علیه سیدمحمدخامنی، رهبر جبهه اصلاحات رخ داد؛ او در این گفت‌وگو تصریح کرد: «واقعاً آقای خاتمی هیچ فشاری برای این کار نگذاشت و شهادت می‌دهم و خودم با ایشان صحبت کرده‌ام و اطلاع دارم که ایشان ورودی از این جهت نکرده است؛ راهنمایی کرده اما دخالت نکرده است.» یا در پی طرح مسائلی مانند «سهم‌خواهی»

تشکل‌ها و احزاب به پیام بهزاد نبوی، از چهره‌های شاخص سیاسی و تشکیلاتی اصلاح‌طلب اشاره کرد و گفت: «بهزاد نبوی امروز توثیت بازمه‌ای‌زد مبنی بر اینکه اجازه دهید اکنون دولت تشکیل شود و دنبال سهم‌خواهی نروید. این نگرشی است که من در بزگان، هم جبهه اصلاحات و هم سایر بزگان دیده‌ام. یک همدلی ایجاد شده که همه می‌خواهند کار به جلو برود.» اما این موارد مطرح شده که بخشی از گزارش او به مردم بود، با توجه به موضوعات دیگری که در این برنامه مطرح شد، کمتر بحث‌برانگیز بود و موضوعات اصلی دو بخشی بود که طی روزهای اخیر به آن واکنش‌های بسیار صورت گرفت.

دولتی که پزشک‌یان می‌سازد

سیدعطاءالله مهجاری

وزیر دولت اصلاحات

حافظ درباره اربعین سروده است: «ای صوفی شراب‌آنکه شود صاف / که در شیشه برآرد اربعینی / درون‌ها تیره شد باشد که از غیب / شرابی بر کند خلوت‌نشینی.» به نظر من آقای پزشک‌یان همان خلوت‌نشینی بودند که در این مقطع از تاریخ معاصر در انتخابات ریاست‌جمهوری پدید آمد و از حُسن اتفاق و بخت ملت ایران بود که شاهد حضور و پیروزی ایشان بودیم و باید خداوند متعال را قدر بدانیم. امیدواریم فصل نوینی را در کشور و اداره سیاست شاهد باشیم. می‌توان از زوایای مختلف به «دولت وحدت ملی» نگاه کرد. البته به شکل کلاسیک که در علوم و فلسفه سیاسی از وحدت ملی سخن می‌گویند متناسب با شرایط کشور نیست. دولت ائتلافی امر دیگری است و احزاب وقتی در پارلمان‌ها اکثریت را پیدا نمی‌کنند با همکاری و ائتلاف با یکدیگر دولت تشکیل می‌دهند که معمولاً در اسرائیل این اتفاق می‌افتد. در انگلستان هم در زمان [دبویلد] کامرون یک‌بار اتفاق افتاد و اوبار رئیس حزب لیبرال ناگزیر از ائتلاف شد و او را به‌عنوان معاون خود انتخاب کرد.

یک وقت دولت وحدت ملی به دلیل شرایط سخت اتفاق می‌افتد و دولت

گفتار
سیاستمدار

مشورت می‌کردیم از حزب مؤتلفه هم آقای عسگر اولادی با او صحبت می‌کردند و آنها هم این نزدیکی را احساس می‌کردند و دولت فرا جناحی بود.

پزشک‌یان در مناظرات و میزگردها بر چند مسئله تأکید کرد؛ مثل نشانه‌های راه. او اعلام کرد باید از همه توانمندی‌های کارشناسان استفاده کنیم و تأکید می‌کرد که باید عوارا تمام کرده و انسجام داشته باشیم. بنابراین قدر مشترک اظهارنظرها و صحبت‌های پزشک‌یان این است که دولت را روی یک جبهه یا جناح نمی‌بندد. البته به این معنا نیست که در دولت شاهد اصطکاک و تقابل و خنثی کردن نیروها باشیم. حتماً باید نیروهایی در دولت به کار گرفته شوند که اگر هم به‌عنوان اصلاح‌طلب مشهور نباشند، کار بلد، خردمند و کارشناس باشند که حضور آنها به‌گونه‌ای نباشد که نتیجه کار را با دشواری روبه‌رو کند. حتی اشاره کردم که دولت هاشمی تجربه موفق بوده و در دولت اول این موضوع بهتر رعایت شد و در دولت دوم ناگزیر از ترمیم کابینه شدند و وزرای علوم، کشور و ارشاد تغییر کردند که تعادل مدنظر هاشمی به نفع جناح راست به هم خورد، اما ویژگی دولت فرا جناحی در آن وجود داشت. درباره دولت پزشک‌یان معتقدم می‌تواند با استفاده از اشخاصی که در کارنامه، تجربه و دیدگاه خود چهره افراطی و جناحی تندی نیستند یعنی بدون حضور افراطی‌های راست و چپ و ساختار شکنان و کسانی که نگاه به حذف حداکثری یا خالص‌سازی دارند، دولت تشکیل دهد و این‌گونه صدای اعتدال و اکثریت جامعه را جذب می‌کند. نگاه دولت ملی به ملت ایران است و دولت ملی فرا جناحی دو مشخصه دارد که جبهه‌ها و جریان‌های سیاسی به شکل یکطرفه در دولت شرکت ندارند و همه می‌توانند در دولت حضور یابند. مشخصه دوم این است که اهمیت بیشتری دارد، نگاه دولت به ملت ایران است. ملت ایران، ملت رنگین‌کمانی است. رنگین‌کمان ادیان، قومیت، مذاهب، زبان‌هاست و دولت ملی به‌گونه‌ای رفتار می‌کند که افراد با هویت ایرانی مانند یکدیگر هستند و احساس تبعیض نکنند. یعنی نسبت یک فرد فارس شیعه با دولت همان نسبت یک گُرد یا بلوچ اهل سنت باشد و گمان نکند که در دایره محدودتری قرار می‌گیرد. بخشی